PG DISSERTATION (SANSKRIT)

"વૈદિક સાહિત્યના આખ્યાન-ઉપાખ્યાન દ્વારા બાળવિકાસ અને મૂલ્યબોધ"

સંશોધક: અનિરુદ્ધ કૃષ્ણપ્રસાદ શાસ્ત્રી

માર્ગદર્શક: ડૉ. ભૈરવી દીક્ષિત

વિભાગ: PG અને P.G. ડિપ્લોમા અભ્યાસક્રમ (શિક્ષણ કેન્દ્ર),

ચિલ્ડ્રન્સ રિસર્ચ યુનિવર્સિટી, ગાંધીનગર

વર્ષ: 2021–2022

સારાંશ

પ્રસ્તુત સંશોધન વૈદિક સાહિત્યમાં નિહિત આખ્યાન અને ઉપાખ્યાનોના આધારે બાળના નૈતિક, બૌદ્ધિક, ભાવનાત્મક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ માટેના મૂલ્યબોધનું તત્ત્વચિંતનાત્મક અવલોકન કરે છે. વૈદિક કથાઓ ઋષિપરંપરાના જીવનદર્શન અને શિક્ષણવિઝનનો જીવંત પ્રવાહ રજૂ કરે છે, જ્યાં કથાના માધ્યમથી જીવનશૈલી, તત્વજ્ઞાન અને ઉચ્ચ માનવીય મૂલ્યો બાળકના ચિત્તમાં સહજ રીતે સંચારિત થાય છે.

અહીંના સંશોધનમાં વૈદિક સાહિત્યમાં પ્રકાશિત વિશિષ્ટ પાત્રો જેમ કે સત્યકામ જાબાલિ, શ્વેતકેતુ, યમ-યમી, પુરૂરવા-ઉર્વશી વગેરેની કથાઓના સંવાદો, સંઘર્ષો અને આધ્યાત્મિક અનુભવો બાળક માટે દર્પણરૂપ બનીને આત્મવિશ્વાસ, તર્કશક્તિ અને કર્તવ્યપરાયણતાની સંવર્ધના કરે છે. આ પાત્રો માત્ર ઐતિહાસિક સંદર્ભ સુધી સીમિત નથી રહેતા, પણ તે સંવેદનાત્મક અધ્યાત્મના જીવંત પ્રતિનિધિઓ તરીકે બાળકના આંતરિક ઘડતર માટે સક્રિય બની જાય છે.

વૈદિક આખ્યાનની સંવાદશૈલી, અલંકારો, છંદો અને લયબદ્ધ રચના સાહિત્યિક ઊર્જા પ્રદાન કરે છે તે ઉપરાંત નમ્રતા, સહાનુભૂતિ, સિદ્ધાંતનિષ્ઠા અને સેવાભાવના જેવા મૂલ્યો બાળમનમાં સ્થાપિત કરવા માટે પણ શક્તિસમર્થ બની જાય છે. શાસ્ત્રીય ભાષા અને સાહિત્યની છબીમાં અન્વિત આ કથાઓ શિક્ષણશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ આધુનિક મૂલ્યશિક્ષણ સાથે સુસંગત રીતે સંકલિત થવા સક્ષમ છે.

અંતે, સંશોધન દર્શાવે છે કે વૈદિક આખ્યાન-ઉપાખ્યાન માત્ર ધાર્મિક અનુપમ કથાઓ નથી, પરંતુ બાળઉછેર માટે એક દિવ્ય જીવનશૈલી માટેનો આધાર બને છે. તે બાળકોને સંસ્કાર, સંવેદના અને આત્મચિંતન તરફ દોરી જાય છે. આજના સમયમાં જ્યારે શિક્ષણ ઘણીવાર મૂલ્યવિહોણું જણાય છે, ત્યારે વૈદિક કથાઓ સંસ્કારસ્નાતક પ્રકાશપથ બની બાળમનને સત્ય, કરુણા અને ધર્મમય જીવન તરફ ઉત્તેજિત કરે છે.